

BENCZE DÁVID¹

Az államfordulat néhány aspektusa két érsekújvári helytörténész tollából

DÁVID BENCZE

Some Aspects of the Change of Sovereignty from the Pen of Two Local Historians of Nové Zámky

Keywords: Érsekújvár, Nové Zámky, change of sovereignty, political turn in southern Slovakia, Gyula Vágovits, Kázmér Saskó, occupation of Érsekújvár, toppling of the Kossuth statue in Érsekújvár, 1918-1919

Bevezető

A Monarchia felbomlásában kétségtelenül több külső és belső tényező játszott központi szerepet. Ilyen a birodalom, illetve Magyarország soknemzetiségű jellege, és a nemzetiségek magyarokkal ellentétes elképzelései. Ezek a nemzetiségek az elhúzódó háborúnak köszönhetően radikálisabb nemzeti mozgalmakká váltak, és az elszakadás mellett döntöttek. Második tényezőnek a szomszédos államoknak a Monarchiával szembeni területi igényeit tarthatjuk. A harmadik lényegében az előbbi tételek felerősítő faktora, vagyis az elvesztett világháború ténye. A negyedik pedig – mely az előzőhöz kapcsolódik – a háborút lezáró béke rendszere és a nagyhatalmak elképzelései, melyek kizárták, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia addigi formájában fennmaradjon. (Ezzel a témával kapcsolatban a legfontosabb írások: Szekfű 1920; Siklós 1987; Jászi 1982; Ring 2004; Popély 2010; Simon 2019; Ormos 1983; Zeidler 2003; Romsics 2020; Bukovszky–Simon–Szeghy-Gayer 2020)

Általánosan elfogadott álláspont a magyar közgondolkodásban és történetírásban, hogy Trianon a 20. század legnagyobb kulturális traumája. A száz évvel ezelőtti békeszerződés következményei máig jelentősen befolyásolják a magyar társadalom nemzeti identitását és önképét. Ennek legfőbb okát a békeszerződés megkötését megelőző impériumváltás területi és etnikai veszteségei s az azok nyomán kialakult, sok szempontból rendezetlen, máig tartó kisebbségi helyzet jelenti.

Ha megnézzük az 1918–1920 közötti eseményekkel foglalkozó nemzetközi és a magyar szakirodalmat, azt tapasztalhatjuk, hogy konszenzus van abban a tekintetben,

1 A szerző köszöni Magyarország Collegium Talentum programjának támogatását.

hogy a trianoni határok meghúzása során a stratégiai és gazdasági érdekek felülírták az etnikai szempontokat. Mindez azzal járt, hogy noha az elcsatolt területeken élők többsége nem volt magyar nemzetiségű, az új országhatárok nem követték a nyelvi vagy nemzeti-ségi határokat. Sok esetben egységes tömbben élő magyar lakosságú területeket is elcsatoltak, és mintegy 3,3 millió magyar rekedt kívül az új magyar állam határain.

Az 1918 októberében létrejött Csehszlovák Köztársaság összesen 61 ezer négyzetkilométernyi területet kapott a történelmi Magyarországtól. Az elcsatolt északi területeken, az 1919 nyarán Csehszlovákiában lebonyolított népszéírást alapján 2 923 214 lakos vált az új ország lakójává, amelyből 689 ezer személy (Kárpátaljával együtt kb. 791 ezer) magyar nemzetiségű volt. (Simon 2010, 11–12. p.)

Már az elején hangsúlyoznunk kell, hogy Trianon traumatikus hatása miatt a magyar történetírásnak talán pont ez a legvágyottabb témája. Ez ideig azonban kevés munka született arra vonatkozóan, hogy az elcsatolt területeken élő helytörténészek miként reflektálnak az 1918–1920 közötti eseményekre. A magyar történetírás sokkal inkább a mainstream történetírók narratíváját tárgyalja, s az „ismeretlen” helytörténetírók elbeszélései a háttérbe húzódnak, vagy a feledés homályába vesznek. (Néhány fontos mikrotörténeti munka: Szeghy-Gáyer 2016; Filep 2010; Bencze 2020)

A közlésre szánt munkám célja, hogy két érsekújvári helytörténész-krónikás nagyobb lélegzetű munkájából néhány, az impériumváltással kapcsolatos esemény bemutatását összehasonlítsam, rávilágítsak az eltérő interpretációk okaira, valamint összevegyem a helytörténeti szövegeket a történettudomány mai ismereteivel. A két kiválasztott szerző Saskó Kázmér (1905–1972) és Vágovits Gyula (1895–1986). Saskó inkább nevezhető városi krónikásnak, míg Vágovits a munkái alapján helytörténésznek. Az egyszerűsítés és az interpretáció kedvéért mindkét szerzőt helytörténésznek fogom nevezni.

A kórházi jogtanácsos, múzeumalapító és helytörténész Saskó Kázmér 1905. március 11-én született Nagycsepcsényben (Vel'ký Čepčín). Értelmiségi családból származott, szülei 1913-ban kerültek Érsekújvárra. Apja, Saskó Gyula városi tisztviselő volt. Saskó Kázmér gimnáziumi tanulmányait Érsekújvárra végezte. Korán megszerette a történelmet. Bélyegeket, régi tárgyakat, pénzérméket kezdett gyűjteni. A pozsonyi egyetem jogi karán szerzett diplomát. Numizmatikus is volt, számos helyi, hazai és külföldi lapba írt szócikkeket. Intenzíven tevékenykedett a Honismereti Körben,² melynek

2 Honismereti Kör: Az 1960-as évektől tartalmas élet, a rendszeres művelődés és a szabadidő hasznos megszervezése érdekében a csehszlovákiai magyarok társadalmában sorra jöttek létre különböző művelődési klubok. Ezeket a klubokat főként az egyetem diákjai működtették, számos helyen azonban a Csemadok szervezésében történtek. Ez a tevékenység magába foglalta a munkásmozgalom hagyományainak gyűjtését és ápolását, a helytörténeti kutatásokat, valamint olyan előadások szervezését, amelyek szem előtt tartották a magyar hagyományok és identitás ápolását. A klubok előfutárának tekinthető az 1953-ban Érsekújvárra megalakult Honismereti Kör, mely később Thain János Honismereti Klub néven működött tovább.

egyik alapító tagja is volt. 1935-ben, Érsekújvár török uralom alóli felszabadulása 250. évfordulójának évében jött létre a későbbi múzeum magvát képező néprajzi-helytörténeti kiállítás, mely elsősorban Saskó Kázmér, Ludvik Albrecht, Szőke Béla és Thain János buzgalmának köszönhető. Az *Érsekújvár krónikája 1545–1948* című, 1969-ben írt munkája ugyan a város történetének több évszázadán vezeti végig az olvasót, ám fontos adalékokat tartalmaz az impériumváltás helyi eseményeihez is. Saskó munkája szerkezeti szempontból inkább hasonlít városi krónikára. Időrendi sorrendben jegyzi le az adott évben a városban történt eseményeket. Érdekes még megjegyezni, hogy a szerzőnek nem sikerült ideológiamentesen megírnia művét, azon erősen érződik a szocialista szellemiség.

Vágovits Gyula 1895. szeptember 16-án született Érsekújváron. Felmenői szerb származású dunai hajósok voltak. Édesapja, Vágovits Antal Győrből költözött Érsekújvárra, ahol a postánál levélkihordóként dolgozott. Vágovits Gyula érsekújvári gimnáziumi tanulmányai befejezése után fizetett ideiglenes díjnyújtással kezdett dolgozni a helyi járási főszolgabírói hivatalban. 1915 januárjában besorozzák, de mivel önként jelentkezik katonai szolgálatra, megválaszthatja, hogy hol teljesítsen szolgálatot. Ő az ekkor Nyitráról Érsekújvárra vezényelt magyar királyi 4. honvéd táborigaznokság ezredet választja. Vágovits Gyula lelkes érsekújvári lokálpatrióta és helytörténész hagyatéka több, Érsekújvár múltjával foglalkozó kéziratot tartalmaz. Munkámban az Érsekújvár 1544-től 1944-ig tartó időszakát tárgyaló *Historia oppidi Archi-episcopalis Érsekújvár ab anno 1544 usque ad a. 1944* című művét veszem vizsgálódás alá. Az elbeszélő jellegű munka mentes az ideológiai megjegyzésektől és Saskó Kázmér művétől eltérően jobboldali szellemiségűnek mondható. Ez talán annak is köszönhető, hogy a szerző még 1944-ben írta meg munkáját, így az akkori korszakellenesség köszön vissza a sorok között.

Vágovits hagyatéka több, Érsekújvár múltjával foglalkozó kéziratot tartalmaz. Az Érsekújvár 1544-től 1944-ig tartó időszakát tárgyaló hatkötetes műve mellett egy, az iskolaügy történetét tárgyaló kötetét ismerhetjük. Ezek a kötetek az Állami Levéltár Érsekújvári fióklevéltárában találhatóak. Vágovits a művében nem említi, milyen források alapján dolgozott, viszont az világosan kitűnik, hogy az államfordulat időszakában városi tisztviselő volt, így sok esetben visszaemlékezés-szerűen ír az 1918–1920 közötti érsekújvári eseményekről. Saskó esetében sem ismert, hogy a szerző milyen források alapján dolgozott. Viszont Saskó munkájában nincs arra való utalás, hogy az emlékeiből idézne, vagy jegyezné fel az eseményeket. Ezt valószínűleg munkájának műfaja (városi krónika) sem engedheti meg, illetve arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy amíg Vágovits aktív szereplője az eseményeknek, addig Saskó csupán 13-14 éves, amikor az 1919-es események zajlanak. Saskó munkájából az sem derül ki, hogy mennyire használta Vágovits művét a krónika összeállítása során, viszont nem zárhatjuk ki, hogy ismerte kollégája munkáját. Erre utal az is, hogy több, a város múltjával foglalkozó történeti előadást szerveztek közösen. Illetve az is érdekes, hogy a két munka nagyjából egyforma időkeretben tárgyalja a város történelmét. Saskó munkája egyébként szintén több kötetből áll. Első részében Érsekújvár 1545–1918 közötti eseménye-

it örököltette meg, a második részben tárgyalja az 1918–1938 közötti történéseket, a harmadikban pedig az 1938–1948 közötti időszakról ír. Hagyatékához tartozik még egy *Dokumentáció* című, rövid, az iskolaüggyel kapcsolatos, két forrást tartalmazó gyűjtemény. Egy ún. Lexikális rész, amely rövid életrajzokat, etimológiai szótárat, a város hősi halottjainak névsorát tartalmazza. Ezek mellett a hagyaték kiegészült egy, az összeállítást bíráló recenzióval is. Ez a hagyaték ma az érsekújvári Thain János Múzeumban található.

Saskó Kázmér a munkájában leszögezi, hogy a városi krónikát azért is írta meg, mert a városvezetés kérte fel abból az okból, mivel az első Csehszlovák Köztársaság alatt megírt városi krónika 1938-ban elveszett, majd szintén hasonló sorsra jutott az 1940-es és az 1946-os. A három említett krónikát egyébként édesapja, Saskó Gyula írta, így valószínűsíthetjük, hogy az *Érsekújvár krónikája 1545–1948* című munka megírása során Saskó használhatta édesapja feljegyzéseit.

Munkámban sajnos nem kerülhet sor arra, hogy mindkét művet teljes körben bemutassam. Így csupán néhány általam kiválasztott esemény kerül majd összehasonlításra. Ilyen például az 1919. január 2-án megszervezésre kerülő tiltakozó nagygyűlés és a csehszlovák hadsereg elleni esetleges ellenállás, a város csehek általi birtokbavétele, valamint a Kossuth-szobor 1919. május 22-i ledöntése.

Tiltakozó nagygyűlés és az esetleges ellenállás

A Csehszlovák Köztársaság 1918. október 28-án bekövetkezett kikiáltásáról a majdani elcsatolt területeken élő csehszlovákiai magyarságnak alig volt naprakész információja. Még ha a különböző sajtótudósításokból értesült is arról, hogy Csehszlovákia létrejött, annak a magyarokra tekintve potenciális veszélyéről csupán egy szűk értelmiségi s politikai réteg tudhatott. Az e területen élő magyarság a korabeli tudósításokból sokkal inkább a Károlyi Mihály vezette polgári demokratikus forradalomból kinövő új Magyarországról tudhatott, és inkább e téma foglalkoztatta. Ugyanis az 1918. október 31-én bekövetkezett öszirózsás forradalom olyan ígéreteket hirdetett meg, amelyek a később elcsatolt területeken élő ember számára is vonzóak lehettek. Itt gondoljunk csak a földosztásra, az általános választójogra, a nyolcórás munkaidőre stb.

A történelmi haza megvédésének és egységének a gondolata ugyan már a forradalom első napjaiban felbukkant, ám a veszélyt a mai Dél-Szlovákia lakossága ekkor még igazából nem kötötte össze saját sorsával, vagyis nem gondolta, hogy a nyelvhatár alatti területek egy részét is fenyegetheti a csehszlovák területszerzés. Egy hónap múlva azonban a magyarság szembesül a fenyegető veszéllyel. 1918. december 3-án Ferdinand Vix alezredes, az antanthatalmak budapesti katonai missziójának vezetője jegyzékben szólította fel a magyar kormányt a Felvidék kiürítésére. Másnap Károlyi felhívásban tudatta az ország lakosságával, hogy nincs módjában elhárítani a felszólítást: „Magyarok! A Népköztársaság kormánya arra kér benneteket, hogy hajoljatok meg e kényszerűség előtt, ne nyújtsatok sem alkalmat, sem ürügyet arra, hogy összeütközés-

re vagy éppen vérontásra kerüljön sor. Ne feledjétek, hogy minden ilyesféle eset rontaná helyzetünket a nemsokára összeülő nemzetközi békekonferencián.” (Litván 1978, 305–306. p.) Közben a Szlovák Nemzeti Tanács nevében Milan Hodža, magyar részről pedig Bartha Albert hadügyminiszter tárgyal, és pontosították az antant által megszabott Szlovákia területének déli határait.

A követelésre számos felvidéki város tiltakozott. Közük tartozott Érsekújvár is. Az *Újság* című lap beszámolója szerint: „Érsekújvár város 18 000 főnyi színmagyar lakossága mai népgyűlésén határozatot hozott, mely szerint előre felemeli kérését és óvatát az ellen, hogy a város a katonailag kiűritendő zónához és ezzel a szlovák területhez csatoltassék, a mi a város teljes pusztulását eredményezné.”³

Bartha Albert magyar honvédelmi miniszter, Milan Hodža csehszlovák követ, valamint Vix alezredes, az antant katonai missziójának vezetője Budapesten megállapodtak a kiűritendő felvidéki területek nagyságában és a csehszlovák–magyar demarkációs vonalban. Az úgynevezett Bartha–Hodža-féle demarkációs vonal hozzávetőlegesen a magyar–szlovák etnikai határon húzódott volna. A kiűritendő felvidéki terület határát a következő helységeket érintve jelölték ki: Dévény, Szentgyörgy, Bazin, Kissenkőc, Galánta, Verebély, Garamkovács, Szomolnok, Margitfalva, Töketerebes, Gálszécs, Szobránc, Homonna, Mezőlaborc. Az antant jóváhagyása mellett decemberben megkezdődött a kijelölt területek megszállása. A csehszlovák hadsereg, amely főleg a cseh és a szlovák katonaságból és csendőrségből, illetve önkéntesekből állt, december 8-án megszállta Modort, másnap Bazint, Galántát és Szeredet. December 9-én Nyitra vármegye főispánjának megbízottja, Jozef Tiso elvezényeltette a Nyitrán állomásozó magyar erőket, és a várost átadta a csehszlovák 2. önkéntes gyalogezred I. zászlóaljának. Pár nap múlva a magyar csapatok megpróbálták visszafoglalni Nyitrát, de támadásuk nem vezetett eredményre. A cseh és szlovák csapatok több ízben átlépték a demarkációs vonalat, azzal a céllal, hogy a Pozsony–Érsekújvár-vasútvonalat átvágják. Nagymácsédnél aztán december 12-én rajtuk ütöttek a magyar erők, és a demarkációs vonalon túlra űzték a csehszlovák csapatokat. (Bukovszky 2005, 128–129. p.)

1918. december 23-án Vix alezredes átadta újabb jegyzékét a magyar félnek, amely tartalmazta, hogy az antant döntése értelmében a Pichon-féle demarkációs vonalig terjedő területet, mint „Szlovákia történelmi” határát, a csehszlovák erők szállják meg. E jegyzék szerint Szlovákia határát a következőképpen kell megállapítani: a Duna, a történelmi Magyarország jelenlegi határától az Ipoly folyóig, onnan a folyó középfolyása Rimaszombat városig, aztán egyenes vonal nyugatról kelet felé az Ung folyóig, majd onnan az Ung folyó középfolyása Halics határáig. (Angyal 2002, 16. p.)

Amíg a tárgyalóasztalnál meghozták az újabb intézkedéseket, a sajtóban sorra jelentek meg különböző kritikus megnyilvánulások Károlyi politikáját illetően. Azonban azt is le kell szögeznünk, hogy a különböző sajtócikkek arról tanúskodnak, hogy a terü-

3 Az *Újság*, 1918. december 7. 3. p.

letek birtokbavételét a magyarság továbbra is ideiglenesnek tartotta, s bízott a békekonferencia ítéletében. „A súlyos igazságtalanság, melyet tehetetlenségünk tudatában el kell tűrnünk, olyan megcsúfolása minden népjognak, történelmi hagyománynak és gazdasági törvényszerűségnek, hogy végleges elhatározásnak ezt az önkényt nem tekinthetjük. Ellene küzdenünk kell minden rendelkezésünkre álló erkölcsi eszköz felhasználásával. Tehetetlenek vagyunk, fegyvertelenek vagyunk, mert hittünk a szerződések szentségében. Ha ez a hitünk semmivé lett is, hiszünk tovább rendületlenül abban, hogy sem a történelmi fejlődést, sem a természet akaratát megcsúfolni nem lehet. Ezeréves jogunkat, egész fejlődésünket nem lehet elintézni Masaryk egyetlen kézlegyintésével. És az ország természetadta határait sem gázolhatja le a cseh imperialisták brutalitása.”⁴

Károlyi pacifista politikáját és töretlen bizalmát a béketárgyalások Magyarország számára kedvező ítéletében nem minden helyi vezető vallotta magáénak. A csehszlovákok fokozatos területszerző akciója magával hozta néhány település esetében, hogy valamifajta ellenállást szervezzen meg a magyar integritás megtartása érdekében. Az *Újság* című lap december 27-én kelt írásából megtudhatjuk, hogy „Érsekújvár város 18 000 főnyi magyar lakossága elhatározta a fegyveres ellenállást. Eddig 218 község csatlakozott. Ma, december 26-án 218 község, Komárom és Érsekújvár város lakossága összegyűlt Érsekújvárott és elhatározták, hogy magyarságukat minden körülmények között és minden felülről jövő intézkedés dacára az utolsó csepp vérig védelmezni fogják. Eddig közel 20 000 ember áll Érsekújvár város parancsnokának rendelkezésére, hogy bármely pillanatban a veszélyeztetett területek megvédésére siethessenek. Itt való jelezni, hogy a hadügyminisztérium rendeletet küldött a katonai parancsnokságokhoz, hogy fegyveresen sehol ellen ne álljanak, s ha a megszálló csapatok katonáink, karhatalmi csapataink lefegyverezését követelik, – bár ezek ottmaradására a fegyverszüneti szerződés értelmében joguk van – mégis teljesítsék, mert a magyar kormány mindenféle felesleges vérontást kerülni akar.”⁵

Amikor nyilvánlővé vált, hogy a Csehszlovák Nemzeti Bizottság a felső-magyarországi területek megszállását az antant támogatásával teszi, néhány magyar vezetésű település az előrenyomuló csehszlovák csapatok feltartóztatására tett kísérletet. Ez számos helyen csupán a tiltakozás szintjén nyilvánult meg, azonban néhol, mint például Érsekújvárban készek voltak arra, hogy a csehszlovák hadsereg előrenyomulása ellen egy védvonalat állítsanak fel. Annál is égetőbb volt a mozzanat, mivel 1919. január 1-jén Riccardo Barreca, a csehszlovák csapatok élén elfoglalta Pozsonyt. (Popély 2014, 27. p.) Azonban Pozsony elfoglalásával egy jelentős különbséget kell leszögeznünk. Pozsonyt ugyanis már egy olasz tiszttel vezetett, sokkal professzionálisabban megszervezett hadsereg foglalta el, ráadásul ez a hadsereg az antant támogatását is élvez-

4 Az *Újság*, 1918. december 10. 5. p.

5 Az *Újság*, 1918. december 27. 3. p.

te. Motivációjuk pedig nem a rendteremtés volt, jelenlétük ugyanis nem ideiglenes jellegű volt. Szándékuk szerint az újabb és újabb területek az újonnan alakult Csehszlovák Köztársaság részét képzik majd.

Pozsony elfoglalását követően, január 2-án Érsekújvár lakossága összegyűlt a város főterén, ahol Szmrecsányi György, Pozsony vármegye ispánja mondott nagy horderejű beszédet azzal a céllal, hogy megszervezze az ellenállást a csehszlovák légiók feltartóztatására. Ugyan Érsekújvárbán megalakult az Északnyugat-magyarországi Honvédelmi Bizottmány, amely ellenállásra szólította fel a térség lakosságát, ám az ellenállás már gyakorlatilag a kezdet kezdetén kudarcra volt ítélve. Szinte kivétel nélkül a felvidéki magyar városok mindegyike kiszolgáltatott helyzetben, súlyos tévedések birtokában haladt az impériumváltás felé. Egyrészt hittek abban, hogy a megszállás csupán ideiglenes lesz. Másfelől abban hittek, hogy az olasz tiszték által irányított megszálló csehszlovák haderő csupán a rend fenntartása miatt jön a térségbe. Végezetül pedig azt hitték, hogy a közelgő csapatok hasonlóan, mint 1918 novemberében, amikor Zsolnát és Nagyszombatot foglalták el, a felbomlott birodalmi hadsereg szökött katonáiból, rendőri alakulatokból és a cseh nemzeti mozgalom régi aktivistáiból állnak majd. Ám egyik elképzelés sem volt igaz, hiszen a mai Dél-Szlovákia megszállása nem fegyelmetlen csapatokkal történt, hanem az olasz frontról hazautaztatott és ott fegyelemre szoktatott csehszlovák légiók által, amelyeket olasz parancsnokok vezettek.

A fenti tévhitek jól visszaköszönnek a városi krónikások tollaiból is. „Amikor Pozsonyt megszállták a csehszlovák legionisták – írja Vágovits –, azonnal hírül jött, hogy Galánta felé nyomulnak előre. Az újságok is még mindig irreguláris csapatokról írtak és így fölöslegesen ámították a közönséget és így persze az érsekújvári összlakosságot is. Nemzetőrökből és önkéntesekből összetoborzott és hiányosan felszerelt csapat a Vág folyón áthaladó vasúti híd innenese hídfőjét Sellyénél megszállta azzal a szándékkal, hogy az előrenyomuló csapatokat feltartóztassa. Ehhez a katonai csapathoz csatlakozott egy Virág nevű érsekújvári lakos és barátja Prokopec is, mindkettő közismert katonaszökevény, akik a maguk által szerzett szabadcsapatnak parancsnokai voltak. Virág őrnagy, Prokopec pedig századosi rangot varrt fel magának. Aki azonban tisztában volt a helyzet komolyságával, nemcsak látta, de tudta is, hogy az egész védelmi megmozdulás nem egyéb, mint szalmaláng. Újév napján a legionisták már megszállták Galántát és így egy-két ágyúlövés a túlsó partról már elég volt arra, hogy a minden komoly katonai vezetés és irányítás nélkül ott várakozó nemzetőrök csapata a már fentebb említett többi alakulattal együtt felbomoljon és ami igaz is lett, mert aztán egyenként lógtak vissza Újvárbá. Természetes, hogy a városban a pánik mind nagyobb lett, mert Virág és Prokopec bandája éjjel nappal rettegettségbe tartotta a város lakosságát. Prokopecet az egyik éjjeli rendőr- és nemzetőrrészt a Sugár úton közelharcban agyonlőtte.” (Vágovits 1944, 32–33. p.)

Vágovits művéből világossá válik, hogy a sajtó általi félreinformálás miatt az érsekújvári lakosság még bízott abban, hogy a csehszlovák területszerzés könnyen megállítható lehet. A Honvédelmi Bizottmány elkezdte a toborzást és különböző jogi lépésekkel próbálkozik. Vágovits azonban elég világosan sugallja, hogy az ellenállás, amelyhez

még egy rablóbanda is csatlakozott, már kudarcra volt ítélve. A rablóbanda jelenlétéről Saskó Kázmér eseménynaplójában nem esik szó. Ugyanakkor arról számol be, hogy „(Január 2) Nyitra, Pozsony, Komárom, Bars, Esztergom és Nógrád vármegyék lakosai tüntető nagygyűlésre jöttek össze városunk főterén. Ezen esküvel tettek ígéretet arra, hogy utolsó csepp vérig fogják védelmezi hazájukat. Az ünnepi nagygyűlés szónoka Steiner Gábor (helyesen Steiner Gyula – BD megj.) a város polgármestere volt. A gyűlésen hozott határozati javaslat szerint hangsúlyozták, hogy nem akarnak ellenforradalmat szítani, a szociális forradalom eszméit meggyőződésből támogatják, annál is inkább, mert az osztályharc győzedelmeskedett s megdőlt a kizsákmányoló osztály uralma. A nagygyűlés tiltakozott azon intézkedés ellen, mely szerint csehszlovák katonaság megszállta a magyar lakta területeket s ezzel megsértette a nemzetek önrendelkezési jogát. Egyidejűleg megalakították Északnyugat Magyarország Nemzetvédelmi Választmányát is. Ezen határozatot több nyelvre is lefordították és elküldték a Szövetséges Nagyhatalmaknak, valamint a semleges államoknak is. Ezen tiltakozó gyűlésnek és a határozati javaslatnak semmi gyakorlati eredménye nem volt.” (Saskó 1969, 7. p.)

A fenti szövegek alapján mindkét krónikás feleslegesnek ítélte meg az esetleges ellenállás kibontakozását. Saskó ugyan nem tesz említést a toborzó akcióról, viszont művéből kiderül, hogy a Honvédelmi Bizottmány (Saskó ezt helytelenül Nemzetvédelmi Választmánynak nevezi) milyen tiltakozó határozatot fogadott el. Érdekes, hogy Saskó művéből azt gondolnánk, a Bizottmány vezetője Steiner Gyula volt. A Bizottmány szervezője és vezetője valójában Szmrecsányi György volt. E tekintetben Vágovits művében sokkal inkább közelebb áll az igazsághoz, amikor Szmrecsányi György személyére összpontosít: „Ilyen válságos időben 1919. január 2-án jött Pozsonyból báró Szmrecsányi ottani főispán a felvidék kormánybiztosi minőségében Újvárra azzal a megbízatással, hogy a komoly ellenállást megszervezze. Óriási, eddig még alig látott nagyszámú tömeg gyűlt össze a korai délutáni órákban a város főterén. Az emelvényről maga Szmrecsányi kormánybiztos mondott hatalmas lelkesítő hazafias beszédet. Kétségtelen, hogy nagy szónoki tehetségének megvolt a maga morális hatása, mert ezres tömegek torkából hangoztak el kiáltások: Kiverjük a cseheket nem adjuk oda Újvárt! A beszéd közben egy drámai jelenet játszódott le. Ugyanis a szónoki emelvényre hirtelen felugrott a szónok mellé egy Zsámboki nevezetű vasutas, aki polgári ruhában volt és a nagykabátja alól kihúzott egy kis vörös zászlót, amelyet magasra emelt és harsány hangon odakiáltotta a tömegnek: »E vörös zászló alatt fogjuk győzelmünket kivívni!« De többet nem mondhatott, mert karok nyúltak fel utána lerántották az emelvényről és ütlegelni kezdték és a tömegből kihurcolták. Szmrecsányi folytatta tüzetes hangú beszédét, majd felhívására a jelenlevők, dacára a nagy hidegnek, hajadon fővel és szívre tett kézzel és égre tett ujjakkal megesküdtek a szabad ég alatt, hogy fegyvert fognak és a csehek ellen mennek. Még aznap este a gimnázium tornatermében megkezdődött a hivatalos toborzás. A jelenlevőket feljegyezték és másnap részükre fegyvert és töltényeket adtak és beosztották őket a frontra. De ennek az akciónak sem volt semmi eredménye, mert mint már fentebb említettem, nemcsak az összetoborzott önkéntesek, de már előbb kiküldött

nemzetőrök is január 4-én majdnem mind visszaszöktek a városba s alig maradtak kint kisebb csapatok.” (Vágovits 1944, 33. p.)

Az érsekújvári eseményekhez hozzátartozik, hogy az ellenállásra való mozgósítás a *Friss Újság* beszámolója szerint óriási lelkesedést váltott ki, hiszen „a város minden háza fel volt lobogózva erre az alkalomra, amellyel tiltakozott a csehek további előnyomulása ellen”. Az is kiderült, hogy több mint háromszáz érdekelt község küldötte Érsekújvárban határozatot fogadott el, amelyben szükségesnek tartja, hogy Északnyugat-Magyarország veszélyeztetett vidéke önvédelmi szervezetet létesítsen. A betörni akaró cseh alakulatok elleni védelemre a Honvédelmi Bizottmány „népőrséget szervezett, amelybe minden község erejéhez képest 100–150, vagy még több embert szolgáltat. A továbbiakban a határozati javaslat hivatkozik a cseh megszállás által sújtott vidékek jajkiáltásaira, az ott elkövetett kegyetlenkedésekre és az ántánthoz appellál. Ha a megszálló csapatok folytatnák előrenyomulásukat és a megszállást szintiszta magyar vidékre is ki akarnák terjeszteni, a honvédelmi bizottmány parancsot fog adni a rendelkezésre álló fegyveres népőrségnek, hogy gátolja meg a további előnyomulást”. Az önvédelmi szervezethez csatlakozott Pozsonytól kezdődőleg Mátyusföld, a Csallóköz, a Kisalföld, a Zsitva völgye, a Garam és az lpoly völgye valamennyi települése is.⁶

Tehát amikor a csehszlovák hadsereg Pozsony felől közeledett Érsekújvár felé, a Védelmi Bizottmány önkénteseket küldött ellenük, akik egy védvonalat alakítottak ki a várostól mintegy harminc kilométeres távolságra Vágsellye és Tornóc között. Ezzel egy időben a Budapesten székelő francia fegyverszüneti bizottságnál bejelentették, hogy a város fegyveres ellenállást szervezett a közeledő cseh csapatok ellen, mintegy hatszáz községgel együttműködve.⁷ A védelemre azonban nem került sor. A védvonal mögött felsorakozó, főként önkéntesekből és katonaszökevényekből álló alakulatok sorra hagyták el helyeiket és szöktek vissza a városba.

6 *Friss Újság*, 1919. január 3. 1. p.

7 „Az emlékiratban, amelyet ma délelőtt juttattak el Vyx alezredesnek, kijelentik az érsekújváriak, hogy ha a csehek az ántánt megbízásából fegyelmezett katonasággal szállnák meg a magyar városokat, eszükbe sem jutna ellenállásra gondolni. Ám a csehek tisztán rablási vágyból, pénzzel fizetett bandákkal árasztják el az északi vármegyéket, a lakosságot megszarolják, ártatlan emberek százait börtönökbe hurcolják és a magyar tiszteket statáriális uton felakasztják. A megszállott vidékek népe kimondhatatlanul szenved a háborúnak ilyen alias eszközökkel való tovább folytatása miatt, amely a legrövidebb idő alatt éhínségre fog vezetni. Kérik az érsekújváriak, hogy az ántánt ne tekintse barátságtalan ténynek a megalázott magyarságnak végső kétségbeesésében való fegyverkezését, mert az ellenállás nem az ántánt ellen irányul, hanem csak a jog és igazság elemi szabályait lábbal taposó cseh imperializmus ellen. A város lakossága a következményekre való tekintet nélkül elhatározta, hogy a végletekig terjedő ellenállást fog tanúsítani minden megszálló törekvés ellen.” *Friss Újság*, 1919. január 7. 1. p.

A város elfoglalása

Mint ahogy azt mindkét helytörténész leszögezte, az ellenállás valóban eredménytelen volt a csehszlovák csapatok túlerejével szemben, amely 1919. január 7-re a torlaszt különösebb nehézség nélkül áttörte. A hivatalnokok egy része és a városvetés legfelsőbb szervei, élükön a polgármesterrel, Steiner Gyulával, elhagyták a várost, magukkal vitték a városi pénztár készpénzét is. A *Friss Újság* beszámolt arról is, hogy a városi vezetők milyen körülmények között hagyták el a települést: „a csehek elfoglalták Tardoskeddet, s egy hadosztálynyi erővel előrenyomultak Érsekújvár felé. Érsekújvár polgármestere, a városi tisztviselők legnagyobb része, a honvédelmi bizottmány tagjai s mindazok, akik a népet fegyveres ellenállásra akarták bírni, elmenekültek. Honvédelmi csapatok tulajdonképpen nincsenek is. Steiner Gyula polgármester parlamentért akart küldeni a csehekhez a város átadásának megbeszélésére, erre azonban már nem került sor, mert éjszaka nagy pánik tört ki. Éjfél után egy órakor megjött a híre annak, hogy a csehek már Nagysurányban vannak. Erre mindenki menekülni kezdett a városból. A menekülők egy része gyalog indult Komárom felé, másik része vasúton utazott el. A lakosság azért menekül ily fejvesztetten a csehek elől, mert híre járt annak, hogy a cseh katonaság mindenütt gyilkolja a magyarokat.”⁸

A pánikot, amely a csehszlovák hadsereg közelsége miatt tört ki, a sajtóbeszámolók és sok szóbeszéd is táplálták. Az újságok ugyanis tele voltak olyan hírekkel, amelyeknek valószínűleg csupán a rémhírkeltés volt a céljuk: „Nyitrán, fényes nappal megbecs-telenítettek nőket, vagy ahol a csehek vörös gárdistákat találnak, azokat főbe lövik. Nagyszombaton és Pozsonyban többeket felakasztottak. Alsójattón hír szerint tizenhárom bolsevik nő halt meg bitón.” Ilyen és ehhez hasonló beszámolókat lehetett olvasni például a *Friss Újság* hasábjain.⁹

A város helyükön maradt vezetői tanácskozásra ültek össze, hogy a megüresedett hivatali tisztségeket betöltsék, illetve tudva azt, hogy a közelgő csehszlovák hadsereg Érsekújvár felé fog vonulni, tárgyalódelegációt választottak, hogy a csehszlovák haderő parancsnokával megbeszéljék a város átadását. Kvetán László, az új polgármester a személyi és vagyoni biztonság érdekében az akkor már Tótmegyerén állomásozó csehszlovák hadsereg bevonulását kérte. A várost képviselő dr. Gúth Jenő ügyész, Lapka Ágoston kávéház-tulajdonos, Schön Gyula gyárigazgató, Bárdos Imre gyógyszerész és Chmelár Lajos építkezési vállalkozó Tardoskedd előtt az országúton várták a csehszlovák katonaságot fehér zászlóval. Január 8-án a cseh legionáriusok mintegy nyolcszáz fővel minden ellenállás nélkül bevonultak a városba.¹⁰

⁸ *Friss Újság*, 1919. január 9. 2. p.

⁹ Uo.

¹⁰ *Érsekújvár és Vidéke*, 1919. január 12. 1. p.

A bevonulásról és az elmaradt ellenállásról a *Népszava* nagyon kritikusan írt: „szerdán délben a csehek bevonultak Érsekújvárra, abba a városba, amelyik gócpontja és főhadiszállása volt a keresztény-szociális vezetés alatt álló »honvédelmi bizottmányi« szervezkedésnek. Még a fülünkben csengenek Szmrecsányiék, Giessweinék nagyhangú kijelentései, hogy a Felvidék népe a kormány akarata ellenére is fegyverrel fogja megvédeni lakóhelyét és máris itt a jelentés, hogy a bizottmány tagjai a cseh csapatok közeledésének hírére – elmenekültek. Elmenekültek a lelkiismeretlen, sötét szándékú klerikális vezetők, akik a nacionalista népámítás hazug jelszavaival fegyveres ellenállásra biztatták a Felvidék jámbor népét és elmenekültek helyi kolomposaik, akik a területi integritás védelme címén, ki tudja milyen célok érdekében, végezték a fegyveres szervezés munkáját.”¹¹ A cikk írója megjegyzi, hogy a területi kérdést fegyverrel nem lehet megoldani, ami Érsekújvár esetében is bebizonyosodott. „Itt az ideje, hogy a kormány végre erélyesen leintse a fegyveres jelszavakkal hetvenkedőket, akik területvédelem köpönyege alatt kalózkodnak a vidéken.”¹²

Érdekes, hogy a két krónikás, ahogy a város védelmi próbálkozásairól, úgy Érsekújvár átadásáról is különbözően fogalmazott. Vágovits így konstatálta a város átadását: „Január 7-én egymásután jöttek vissza a védelemre kiküldött önkéntes fegyveres csapatok s akkor már mindenki tudta, hogy csak pár óra és a város megszállása bekövetkezik. A város vezető tisztviselői közül páran összecsomagoltak és a városi pénztár készpénzét is magukhoz véve, este a vasúti állomáson gyülekeztek a többi hivatalok képviselőivel, akik már szintén elhagyni szándékozták a várost. Este körülbelül 10 óra után befutott az újvári vasúti állomásra az utolsó katonai alakulattal, illetve fegyveres katonákkal Léváról egy páncélvonat. Ezek közölték, hogy az ellenállás ezen szakaszon is teljesen megszűnt. Mire hajnali órákban az utolsó vonat is elhagyta Újvárt, amelyen a menekültek és családtagjaik, köztük Szmerecsányi is Budapestre utaztak. Reggel január 8-án nyomasztó hangulat ülte meg az egész várost. A város hivatalos vezetők és rendfenntartó közegek nélkül várta a bekövetkező eseményeket. A városban újból anarchia uralkodott, a pánik a lakosság között egyre nagyobb és nagyobb lett. Virág bandája a főtéren gépfegyvert állított fel és rabolni kezdték az üzleteket, különösen az ékszerüzleteket és a gazdagabb zsidó kereskedőket. A délelőtti órákban a polgármesteri szobában megszólalt a telefon. A csehszlovák megszálló katonai parancsnok Mantillini olasz ezredes Tótmegyeréről telefonon intézett kérdést, hogy milyen erős katonai ellenálló csapatok vannak a városban. Az ott tartózkodó Kvetán László aljegyző tudomására adta a katonai parancsnoknak, hogy a városban reguláris katonai csapatok egyáltalán nincsenek, ellenben egy felfegyverzett rablóbanda rettegésben tartja az egész várost, miért is kéri, hogy a reguláris csehszlovák katonai alakulatok minél előbb szállják meg a várost, hogy a személy és vagyonbiztonság helyre álljon. Egyben biztosí-

11 *Népszava*, 1919. január 9. 3. p.

12 *Uo.*

totta a katonai parancsnokot afelől, hogy a város megszállását a lakosság a legnagyobb nyugalommal és ellenállás nélkül fogja fogadni. A katonai parancsnok parlamentörök kiküldését kérte. Mire Kvetán László, Dr. Guth Jenő városi tiszti főügyész, Schön Gyula gyárigazgató és Lapka Ágoston kávéház tulajdonos, mint parlamentörök még délelőtt folyamán kocsival Tótmegyerre mentek, ahol a megszálló katonai parancsnokkal megbeszélték a város átadásának módozatait és délután 1 órakor a megszálló csapatok első osztagaival visszatértek a városba.” (Vágovits 1944, 35. p.)

Vágovits munkájának ebből a részéből kiderül, hogy a város tisztviselői gyakorlatilag magukra hagyták a várost. Az otthon maradt tisztviselők számára pedig nem maradt más megoldás, mint hogy behívják a csehszlovák katonaságot a városba. A szövegből jól kitűnik az is, hogy a város helyükön maradt vezetőinek nem sok választási lehetőségük volt a város elfoglalóival kapcsolatban. Az pedig két okból is indokoltá vált, hogy a behívás mellett döntsenek. Egyfelől a városvezetés nyilván el szeretne volna kerülni a nyílt katonai konfrontációt, másrészt nem volt esély arra, hogy fegyveresen szembe szálljanak a területszerzőkkel szemben. Másfelől Érsekújvár továbbra is a közbiztonság hiányával küzdött, hiszen a Virág-féle banda ekkor még a város egy részét az uralma alatt tartotta. Továbbá azt sem zárhatjuk ki, hogy a városvezetés a csehszlovák jelenlétet továbbra is ideiglenesnek tekintette. Saskó Vágovitshoz képest meglehetősen szűkszavúan írta le az eseményeket. Leszögezte ugyan a vereség tényét, azonban a régi városvezetők szökéséről alig, az új városvezetés motivációiról semmi szót nem ejtett.

„(Január 7) A Csehszlovák ellenállási mozgalom csapatai Tornóc és Vágsellye közötti harci állásai ellen a Magyar Proletár Internacionalista Vörös Hadsereg támadása megtört s így Tornócot a csehszlovák csapatok gyorsan elfoglalták. Ugyanazon a napon magyar repülőgép rölapokat szórt széjjel a városunk felett, amely szerint a magyar kormány a békepolitika híve, továbbá, hogy az elszakított magyarságról nem fog megfedkezni. A város vezető tisztviselői kara a Városi Tanácstól szabadságot kért, majd egy részük elhagyta a várost s átmentek Magyarországra. (Január 8) A város neves polgárai a Városháza tanácstermében tanácskozássra ültek össze, hogy az üresen maradt hivatali tisztségeket betöltsék. A döntés a következő volt: polgármester: Kvetán László; városi jegyző: Dr. Zeller Béla; rendőrkapitány: Dr. Holota János; főszámvevő: Tóth Antal. A csehszlovák légiók közeledtét jelentették, minek következtében a Városi Tanács rendkívüli közgyűlésén Dr. Guth Jenő elnökletével elhatározta a következő parlamentérek kiküldését: Dr. Guth Jenő városi ügyészt, Lapka Ágoston kávéháztulajdonost, Schön Gyula bőrgyárigazgatót, Bárdos Imre gyógyszerészt, Chmelár Lajos építési vállalkozót. Nevezettek feladata a város átadásának megbeszélése, illetve megtárgyalása volt, minek következtében a csehszlovák légiók minden ellenállás nélkül a parlamenterekkel együtt városunkba Mantaluzo Conelli olasz ezredes parancsnoksága alatt bevonultak. A város parlamenterei Tardoskeddnél várták fehér zászlóval Martaluzo Conelli csapatait, ahol maga az átadás aktusa a legnagyobb csendben történt.” (Saskó 1969, 8–9. p.)

Saskó Kázmér tévesen nevezi az önkéntesekből és leszerelt egykori katonákból álló honvédek csapatát vörös hadseregnek. Valószínűleg itt ideológiai elfogultságról vagy pusztán kronológiai tévedésről lehet szó. Erre utal az is, hogy a szerző érdekesnek tar-

totta megemlíteni a röplapok szórását, illetve a Károlyi-kormány biztosítékát, hogy a megszállt területek magyar polgáraitól nem fog megfélemlíteni. Ugyanakkor nem tesz említést arról, hogy a szocialista polgármester magával viszi a város készpénztartalmát.

A város elfoglalása két irányból zajlott: délután Galánta felől érkezett a városba egy gyalogezred, majd egy vonaton szállított katonai alakulat csatlakozott hozzájuk. Később, a délután folyamán Nyitra felől érkeztek még katonai alakulatok. Első feladatuk a város azonnali megszállása volt. Elfoglalták kulcspontjait: a vasútállomást, a közelében levő postahivatalt, a városházát és a távirati irodát. A csehek erősítést hoztak, és tüzérőségüket is megerősítették. Lefoglalták a város addig nyitva tartó iskolaépületeit a katonák elhelyezésére. A városi vezetésben különösebb személyi változásról nem tudunk, annyi biztos, hogy a frissen kinevezett polgármester, Kvetán László maradhatott a székében, és a hivatal is folytathatta munkáját, sőt 1919. január 26-án kelt levelében Vavro Šrobár kérte a város polgármesterét, hogy a város lakossága fegyverrel keljen a csehszlovák haza védelmére. A város vezetősége a levélre a következő választ küldte: „Érsekújvár népe nem hajlandó fegyverbe szállni hazája ellen, és ragaszkodik a magyar állami létünk organikus épségének megvédéséhez, hazafias, gazdasági és szociális okokból merített meggyőződésből.” (Strba 2017, 68. p.)

Vágovits munkájában részletezte a város megszállásának folyamatát is. „A város megszállása két irányból történt: Galánta és Nyitra felől. A várost megszálló első reguláris katonai alakulat egy csehszlovák legionista gyalogmenetelésben jött Galántáról. A vonaton szállított katonai alakulatok első része pedig délután 1 órakor érkezett az újvári vasútállomásra Galánta felől. A további csapatrészek pedig délután 4 órakor érkeztek meg Nyitra irányából és fél 5 órakor pedig újból Galánta irányából. A város megszállása minden rendzavarás nélkül ment végbe a délutáni órákban. A lakosság közül az utcákon csak igen kevesen tartózkodtak. Ki tudja, félelemből vagy pedig csak csendes tüntetésből viselkedett passzíve. Egészen jól visszaemlékszem, hogy a tollas kalapú legionista csapatok élén egy újvári szlovák gazda lépkedett, akiket ő vezetett az üres kaszárnyákba. A legionista gyalogezred Mária-énekeket énekelve, annak pattogós ütemei mellett menetelt az utcákon keresztül a kaszárnyákba. A katonaság egyes osztagai azonnal megszállták a város különböző kulcspontjait, nevezetesen a vasúti állomást, az ottani 2. létszámú postahivatalt, a városban bent a városházát, az 1. számú posta- és távirdahivatalt és sok más fontosabb középület elé is őrszemeket állítottak. A megszálló katonai parancsnok felhívta a lakosságot, hogy minden fegyvert azonnal szolgáltatson be és hozza el a városháza udvarára. Senkinek nem lesz semmi bántódása, ha a felhívásra reagál, de ha nem és ha megtartandó házkutatás alkalmával valakinél fegyvert találnak, azonnal őrizetbe viszik. Pár órán belül egész halom fegyver volt felhalmozva a városháza udvarán. A fegyvereket, amelyeket a városban az ellenállási mozgalom céljaira osztottak ki a katonaviselt férfiak között, most kisgyerekek vagy asszonyok vitték be a városházára és szótlanul rakták le egymás hegyére hátára. A legionáriusok senkinek sem jegyezték fel a nevét.” (Vágovits, 1944, 36. p.)

Saskó munkájában szintén olvashatunk arról, hogy a csehszlovák haderő milyen középületeket foglalt el. Továbbá felsorolta azokat a tisztviselőket is, akik Magyar-

országgra szöktek. „A csehszlovák légjók csapatai mindjárt a bevonulás után megszállták a város középületeit, nevezetesen a városházát, postát, állomást és a pénzügyi intézeteket. A várost vezető tisztviselői közül a következők mentek át Magyarországra: Steiner Gyula polgármester, Justh Szilárd városi rendőrfőkapitány, Geleta Géza városi tanácsnok és Berkesi János városi főjegyző.” (Saskó 1969, 10. p.)

Saskó Kázmér művében azonban fontosnak tartotta lejegyezni, hogy a városba bevonuló hadsereg vezetője mit üzent a lakosságnak. „A 7. csehszlovák divízió főhadiszállása nevében J. Boriani generális aláírásával keltezés nélküli falragaszon a következőket közlik a város lakosságával: »A katonaság, mely az egyezmény értelmében érkezik azokra a területekre s melynek én vagyok a parancsnoka átteleköltve kötelességem tudatában, telve lelkesedéssel megakarja hálálni a lakosság rendszeretét, mellyel szemben hű hálával és igazi barátsággal vannak eltelve. Katonáim el vannak határozva, hogy védeni fogják a szabadságot, életet és vagyont, s tekintettel lesznek a helyi szokásokra, nyelvre, vallásra és az alkotmányra. A lakosság megkezdheti életét úgy, mint békében, azért van hatályon kívül helyezve a személyes szabadság minden korlátozása. Mindenki minden akadály nélkül folytathatja iparát, kereskedhet, a nyilvános mulatságok nyitva tartanak a helyi hatóság által megállapított időig. A fegyverek beszolgáltatandók. A katonai fegyverek az állam tulajdonába mennek át, a vadászfegyvereket elismerés ellenében kell átadni. Sajnos sokakat ért igazságtalanság és anyagi kár is, igyekezetünk oda irányul, hogy a károk megtérüljenek, további károsodás pedig ne forduljon elő. A divízió parancsnoka reméli, hogy a lakosság fogja őt becsületesen támogatni, hogy elérje célját. Jelentse be a parancsnokságon mindenki a tolvajt a léhűtőt, hogy elnyerjék büntetésüket. Mindenkinek tudatosítania kell, hogy a rendet be kell tartani és hogy munkával tisztességesen és rendesen kell élni. Bízom a lakosság becsületességében!«” (Saskó 1969, 10. p.)

Saskó felsorolásszerűen tárgyalta az elszökött tisztviselőket. Viszont fontosnak tartotta részletezni a csehszlovák hadsereg üzenetét a város lakosságához. Ha az említett falragasz valóban fontos üzenet volt a város akkori lakossága számára, akkor az talán tovább erősíthette a lakosság azon téveszméjét, miszerint a közrend helyreállítása érdekében érkezett a városba a csehszlovák hadsereg. Ami kétségtelenül addig igaz, amíg a Virág-féle rablóbandától megszabadították a várost. Viszont a hadsereg a közrend helyreállításán túl inkább a csehszlovák berendezkedésre készült. A városi lakosság megnyugtatója érdekében a főparancsnok viszonylag liberális ígéreteket tett az érsekújváriaknak. Ilyen volt a vagyonvédelem, a szokások megmaradása, a nyelvhasználat és a szabad vallásgyakorlás. Ám, mint tudjuk, az ígéret nem feltétlenül fedte a valóságot. Saskó ugyan idézi ezt a szöveget, viszont nem magyarázta meg, hogy a csehszlovák hadsereg a terület elfoglalása miatt vonult be a városba. A közbiztonság megteremtése pedig éppúgy a hadsereg érdeke, mint a város lakosságának vagy éppen a városvezetésnek. Ugyanakkor arról sem ír munkájában Saskó, hogy a csehszlovák hadsereg nem pusztán területeket foglalt el, hanem előkészítette a csehszlovák adminisztrációt is. Vágovits munkájából Saskó írásához képest sokkal többet tudhatunk a különböző katonai mozgásokról, amelyek a városban történtek. Az is

biztos, hogy ennél jóval több katonai mozgás történhetett Érsekújvárbán, hiszen mint vasúti csomópont, fontos részét képezhette a csehszlovák területszerzéseknek. Mindenesetre 1919 januárjában még valóban ideiglenesnek érezhették a katonai jelenlétet. Erre utalt az is, hogy a tisztviselők, közalkalmazottak java a városban maradhatott és folytathatta munkáját. „A következő napokban általános nyomottság ülte meg a várost, annak ellenére, hogy minden közhivatalban meghagyták a régi személyzetet, csak a főnöki tisztséget töltötték be újonnan jött cseh tisztviselőkkel. Határozottan lehet állítani, hogy úgy a katonaság, valamint a polgári hivatalok egyébként lojálisan viselkedtek a város lakosságával szemben.” (Vágovits 1944, 36. p.)

A Kossuth-szobor ledöntése

Saskó és Vágovits a csehszlovák megszállás első heteit illetően egy rövid békés időszakról beszélnek műveikben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ebben az időszakban nem történtek volna a város mindennapi életét érintő fontos, olykor feszültséggel teli események. Érsekújvárbán 1919 első felében több sztrájk is lezajlott. Ilyen volt például a vasutassztrájk, vagy említhetnénk a cipőgyári dolgozók munkásmozgalmi sztrájkját is. (Bővebben lásd: Bencze 2020) Feszült helyzetet okozott továbbá az új cseh tisztviselők jelenléte, akik az elbocsátott vagy Magyarországra elszökött hivatali dolgozók megüresedett helyére érkeztek.

Magyarországon 1919. március 21-én magukhoz veszik a hatalmat a bolsevikok. Garbai Sándor szociáldemokrata és Kun Béla kommunista vezetők kikiáltották a Tanácsköztársaságot. Csehszlovákia ezt rögtön veszélyforrásként értelmezi. Ezért a statárium bevezetésével Vavro Šrobár teljhatalmú miniszter biztosítani kívánta a helyzetet a megszerzett területeken, hogy ne kerüljön sor egy esetleges ellenállásra, hiszen a Tanácsköztársaság egyszerre hirdetett ideológiai és nemzeti ellenállást. A csehszlovák vezetés ugyanakkor nem csak veszélynek könyvelte el a magyar kommunista politikai átalakulást, hanem egyfajta lehetőséget is látott benne, hiszen esély nyílt rá, hogy a demarkációs vonalakat délebbre tolják, s ezzel újabb és újabb területeket szerezzenek az egykori Monarchiától. A románok példáján felbátorodva április 27-én a csehszlovák csapatok is átlépték a demarkációs vonalat, és május 2-án elfoglalták Miskolcot. Tulajdonképpen ezzel megkezdődött egy csehszlovák–magyar háború, hiszen a Vörös Hadsereg ellentámadása május 9-én Hatvan térségéből indult és a kellően előkészített támadás sikert ért el. Nem csupán számos nagyobb várost foglalt vissza, mint Kassát, Miskolcot, vagy Eperjest, de elszakította egymástól a cseh és román hadsereget. Érsekújvárbán ezzel egyetemben rendkívül feszült helyzet alakult ki.

„1919. április 30-án – írja művében Vágovits – a komárom-érsekújvári vonalon a 18-as számú őrháznál ekrazittal levegőbe röpítették a vasúti vágányokat. Érsekújvárra vonalon pedig, közvetlen Surány előtt felszedték a vasúti vágányokat, aminek következtében majdnem súlyos vasúti szerencsétlenség történt. Ugyanis egy személyvonatnak Nyitra felől kellett befutnia. Mivel ennek a személyvonatnak késése volt,

helyette egy tehervonatot engedtek be, amelynek mozdonya és több kocsija kisiklott. Május 1-re Komáromban tényleg történtek katonai próbálkozások, de a vállalkozás sok emberáldozatot követelt. Az események után a városban a hangulat napról napra forróbb lett. Mindenki érezte, hogy a közeli napokban komoly eseményeknek kell történnie. 1919. május 22-én éjjel a csehszlovák legionáriusok a cseh vasutasokkal karöltve a város főterén álló Kossuth Lajos szobrának a nyakára hurkot vetettek, és azt ledöntötték, majd a Széchenyi utcán kivonszolták a vasútra. Innen aztán az erősen megsérült szobrot vasúton Csehországba szállították.” (Vágovits 1944, 39. p.)

1919. május 22-én, mikor ledöntötték a szobrot, a városvezetés értelemeszerűen még aznap összehívta a képviselő-testületet, hogy megtárgyalják a szobor ledöntésének körülményeit. A testületi gyűlésen a polgármester beszámolt a szobor ledöntéséről. Elmondása szerint „az éjjel nyugovóra térése előtt a fékezhetetlen tömeg a főtéren lévő Kossuth-szobrot ledöntötte, és azt vonszolja az utcákon végig”. A nyomozás szerint „a megszálló csapatokhoz tartozó katonák és a szolgálattételre ide másvidékről kirendelt vasúti munkásokból álló, mintegy 80-90 főnyi csoport a szobrot kegyetlen módon ledöntötte, és azt kocsira tette, majd kötéltre illesztve a földön vonszolták az utcákon végig a vasútállomáshoz, majd ott összezúzták”.¹³ Megjegyzi, hogy három héttel korábban egy katonából álló kisebb csoport már megkísérelte a szobor megrongálását, de ekkor elzavartatták őket.

Saskó nagy valószínűséggel ismerte a jelentés szövegét, hiszen művében a következőképpen fogalmaz: „(Május 22) A Kossuth Lajos téren a hajnali órákban mintegy 80-90 tagú csoport, mely cseh nemzetiségű vasúti alkalmazottakból és legionáriusokból állt, Kossuth Lajos nagyméretű ércszobrát ledöntötték és a Széchenyi utcán át eleinte talicskán, később pedig kötélre hurcolták a vasúti állomásra, ahol széjjel verték. Ez a cselekedet nagy felháborodást okozott s így a Városi Tanács mindjárt összeült és a késő esti órákban három megbízottat küldött az olasz városparancsnok ezredeshez. A küldöttek feladata volt, hogy tiltakozzanak a szobor ledöntése miatt s kérték annak visszaszállítását. Martaluzo Conelli a városparancsnok a küldötteket elsötétített szobában fogadta, miután maga sem érezte magát biztonságban, de félt főleg a csehszlovák legionáriusoktól is, s így semmi bízót nem is mondott a küldötteknek.” (Saskó 1969, 19. p.)

A jegyzőkönyv beszámolója alapján világossá válik, hogy a szobrot nem szállították Csehországba, mint ahogyan azt egyébként Vágovits leírta, viszont tény, hogy megsemmisítették. Így nem volt meglepő a polgármester reakciója: „Kossuth Lajos szobrát a városi társadalom emelte, eszmeképe volt ezen szobor a szabadságszerető népeknek, s a népjogokért vívott küzdelmeknek. Oltára volt az emberszeretetnek, mert hiszen Kossuth Lajos áldásos életében egyedül a haza összes polgárainak boldogságáért küzdött és áldozott. Elismerte ezt a nagyvilág, sőt a teljes szabadság nagyföldjén,

13. SA OANZ, NÚ 2136/1919

Amerikában is emeltek neki szobrot. Ezen bekövetkezett vandalizmus mélyen sértheti a város polgárságának az összességét, bántja és sérti annál is inkább, mert ezen város közössége nyugodt és önfeláldozó türelemmel viselkedett a megszállás idejétől mostanáig. Nem szolgáltatott reá semmi okot, hogy a megszállás céljából ide vezényelt katonák és vasúti alkalmazottak a város kegyeletteljes érzületét ily tettel a legmélyebben megsértsék.”¹⁴

A jegyzőkönyv alapján tudhatjuk, hogy Kvetán László szerint Érsekújvár lakossága a csehek megszállását békésen fogadta ugyan, de ez az ügy nyugalanságot hozott a mindennapokba, és tart tőle, „nemhogy a város polgársága körében ezen szomorú eset messzebbmenő nyugalanságot és felháborodást keltsen, indítványozza, hogy a tanács azonnal menjen át a katona parancsnoksághoz, s a felbomlott rend és nyugalom helyreállítását kérje”.¹⁵

A város polgármestere az ügy békés megoldását sürgette, az eset kivizsgálását a megyei zsupánnál, valamint a teljhatalmú miniszternél is kérvényezte. Vavro Šrobár egy válaszevlélben biztosította Kvetán László polgármestert, hogy az incidens kivizsgálásában maga jár közben.¹⁶

Ezzel párhuzamosan a megyei lapok, melyek csehszlovák fennhatóság alá tartoztak, nem adtak számot az esetről, mi több, a lapok vezércikkei a csehszlovák területeken élők békés életét felforgató magyar propagandatevékenységéről számoltak be. Kritikus hangvételben „magyarázták”, hogy a magyarok még mindig a Monarchiához hűek, minthogy a magyar nemzetiségű személyek nem képesek beilleszkedni Csehszlovákiába, mert nem képesek haladni az új demokratikus népek egyenjogúságát hirdető eszmékkel.¹⁷

Saskó munkájából megtudhatjuk azt is, hogy az eset a helyi lapokban sem kapott nagy nyilvánosságot. „Az Érsekújvár és vidéke ezzel kapcsolatban rövid hírt közölt a város közönségének megnyugtására, melynek értelmében a merényletnek nincsen politikai háttere. A helybeli katonai parancsnokság felhívással fordult a város lakosságához, hogy előfordult különféle kellemetlen események dacára őrizze meg a hidegvérét és a nyugalomát.” (Saskó 1969, 19. p.) Ennek, vagyis a szerény sajtóvisszhangnak az egyik legvalószínűsíthetőbb oka, hogy a statáriális állapotok idején a magyar régiókban komoly cenzúra működött.

Az érsekújvári Kossuth-szobor ledöntését végül nem vizsgálták ki. Gondolhatnánk, azért, mert a katonaságnak nem maradt rá ideje. Viszont tisztáznunk kell: a helyi parancsnokság egyébként sem mutatott rá hajlandóságot, hogy megtalálja a tetteseket. 1919. május 28–29. között hadiállapot állt be, mivel a Vörös Hadsereg átkelt az Ipolyon,

14 ŠA OANZ, NÚ 2136/1919

15 ŠA NŽ 444/1919

16 ŠA NŽ 444/1919

17 *Nitrianske noviny*, 1919. május 26. 1. p.

majd az Esztergom–Párkány vonalon vonult Érsekújvár felé. A várost a csehszlovák hadsereg június 1-jén teljesen kiürítette, a katonákkal együtt menekültek a feltételezett tettesek is. Bár a Tanácsköztársaság visszaszerezte Érsekújvárt, a magyar időszakkal elszállt annak lehetősége, hogy a szoborügy valaha is kivizsgálásra kerüljön. A magyar Vörös Hadsereg egy hét után feladta a várost. Így a település immár végleg csehszlovák fennhatóság alá került, majd fokozatosan megtörtént a városban található magyar szimbólumok, emlékhelyek, utcanévek stb. eltávolítása, vagyis szimbolikusan is elfoglalták a várost. Csupán a Kossuth nevével fémjelzett talapzat utalt arra, hogy Érsekújvár egykor a történelmi Magyarország része volt. (Strba 2017, 249. p.)

Összegzés

A trianoni békeszerződés kapcsán ritkán tárgyalja a szakirodalom az impériumváltás helyi eseménysorozatának folyamatát, vagyis azt, hogy mi minden történt 1918–1920 között egy-egy településen. Gyakran csupán a nagyperspektívában megközelített kérdésekre összpontosítunk, aminek köszönhetően ugyan számos kérdésben konszenzusra jutott a történészszakma, viszont talán ugyanannyi megválaszolatlan kérdés merülhet fel azzal kapcsolatban, hogy milyen módon került át egy-egy város „hirtelen” egyik országból a másikba. A szakma nagy adóssága, hogy az impériumváltás folyamatát mikrotörténeti megközelítésben mutassa be. Ennek hiánypótlása sarkallt arra, hogy e témával foglalkozzam. Az itt megírt dolgozatomban két érsekújvári helytörténész egy-egy munkáját vizsgáltam. Vizsgálódásom tárgya két érsekújvári helytörténész egy-egy művének bemutatásán túl három kiválasztott esemény összehasonlítása volt. Ezek voltak az érsekújvári ellenállás megszervezése, a város elfoglalása, valamint a Kossuth-szobor ledöntése. Nem csak azt vizsgáltam meg, hogy a két szerző az említett eseményeket milyen módon foglalta össze, hanem azt is, hogy a szerzők interpretálása mennyire felelt meg a valóságnak.

Mindazonáltal találhatóak közös pontok az értelmezésekben. Úgy hiszem, hogy ezek minden tekintetben új értékeléseket és új párbeszédet indíthatnak el a téma kutatása kapcsán. Elmondható, hogy mindkét szerző azon az állásponton volt, hogy az egykori érsekújváriak a csehszlovák hadsereg potenciális veszélyét, vagyis hogy akár a várost is elfoglalhatják, nagy valószínűséggel ismerhették, de azt Pozsony megszállásáig nem vették komolyan, vagyis nem gondoltak arra, hogy városuk csehszlovák uralom alá eshet. Ebből az következik, hogy Pozsony elfoglalásától kezdve különböző eszközökkel próbálták a tiltakozásukat kifejezni azzal kapcsolatban, hogy a Érsekújvár Csehszlovákia része legyen. Ilyen volt a Honvédelmi Bizottmányhoz való érsekújvári csatlakozás is, amely több csehszlovák okkupáció elleni tiltakozást és a magyar egység melletti szándéknyilatkozatot fogalmazott meg. Másfelől pedig egy esetleges ellenállás megszervezését is magára vállalta.

Az ellenállás megszervezését és annak esélyét eleve sikertelennek könyvelte el mindkét szerző. Ez több okból is helyes megállapítás, s ez nem csupán a katonai erő

különbségéből fakadt. Alapvetően egy téveszme áldozatai voltak az ellenállást megszervező vezetők, hiszen nem jól mérték fel azt, hogy a közeledő csehszlovák hadsereg nem egy irreguláris haderő, hanem egy olasz tisztek által irányított szervezett és fegyelmezett alakulat. Ezzel szemben a védvonal mögött főként önkéntesek és a frontvonalakról hazaszökött fegyelmezetlen egységek álltak.

Meg kell azt is állapítanunk, hogy a városvezetésnek nem volt más választása, mint hogy önként behívja a csehszlovák haderőt. Ez több okból is reális döntésnek bizonyult. Érsekújvár már nem volt olyan helyzetben, hogy esetleg ellen tudott volna állni egy támadásnak, másfelől pedig civil életek forogtak kockán. Emellett pedig a csehszlovák haderő behívása azért is volt fontos, mert a város egy jelentős részét a különböző frontról hazatért katonák uralták, akik rettegésben tartották a város lakosságát és felborították a közbiztonságot. Emellett azt is világosan látnunk kell, hogy az egykori lakosság a csehszlovák katonaságban a közrend helyreállítói látták, s jelenlétüket csak ideiglenesnek tekintette. Hiszen az olasz egyenruhákban, olasz tisztek vezénylése alatt megjelenő hadseregről könnyű volt azt hinni, hogy az antant csak addig szállta meg ezt a térséget, amíg a békekonferencia nem húz végleges határokat. A város lakossága pedig elhitte, hogy a határvonalak olyanok lesznek, amelyek révén ők továbbra is Magyarország állampolgárai maradnak. Így tehát az akkori lakosok a fennálló helyzetet még ideiglenesnek tekintették.

A művekben a szerzőkre hatást gyakorló adott korszellembeli különbségeken túl a narratíva szempontjából is találunk különbségeket. Vágovits művében a védelem megszervezése és a város elfoglalása kapcsán fontos szereplőknek tekinthetjük Virág és Prokopec szökött katonáit. Saskó nem tesz említést a rablóbandáról. Vágovits érvrendszerében azért is számítanak központi szereplőknek, mert szerinte a városvezetés a Virág-banda miatt hívta be csehszlovák haderőket. Saskó művében ugyanakkor a csehszlovák haderő behívása a városi tanács döntése alapján született meg. Nem vitathatunk azzal a Vágovits-érveléssel, mely szerint a rablóbanda jelenléte a városban komoly felfordulást okozhatott, viszont kétségtelen, hogy a városvezetés nem ezért hívta be a csehszlovák haderőt. Sokkal inkább arról van szó – így a valósághoz valamilyen közelebb áll Saskó műve –, hogy a kényszerhelyzet előtt álló városvezetésnek nem volt más választása, mint hogy behívja a katonaságot, ezzel átadja a várost a csehszlovák fennhatóságnak. Hiszen Érsekújvár semmilyen támogatást nem élvezett az anyországtól.

A várost hátrahagyó képviselők és polgármester kapcsán is eltérő interpretációval találkozhatunk a két műben. Saskó művéből pontosan kitűnik, mely képviselők szöktek át a demarkációs vonalon. Az interpretációjából viszont kimaradt az a tény, hogy a menekülő képviselők a város készpénztartalékait is magukkal vitték. Így az olvasó csupán egy viszonylag sterilnek mondható ténymegállapítással találkozhat. Vágovits ezzel szemben lesújtóbb hangvételben ecsetelte a városi kassza meglovasítását. Véleményem szerint kizárhatjuk azt, hogy Saskó ne tudott volna a készpénzek eltulajdonításáról. Hiszen akár a korábban megírt Vágovits-műből, akár a korabeli levéltári dokumentumokból, de említhetnénk a korabeli sajtóbeszámolókat is, erről tudomást szerez-

hetett. Sokkal inkább arról lehet szó, hogy a szocialista képviselő megítélését nem szerte volna negatív színben feltüntetni. Vágovits 1944-ben írt munkájában értelemszerűen nem is festhetett mást, mint elszomorító képet az eset kapcsán.

A Kossuth-szobor ledöntése kapcsán Vágovits sokkal teátrálisabban közölte az eseményeket, mint Saskó. Ráadásul Vágovits félrevezető megjegyzést is tett, miszerint a ledöntött szobrot a cseh országrészbe szállították. További lényeges különbség, hogy Saskó beszámol arról is, hogy a városvezetés megpróbált a szobor érdekében közbenjárni a város olasz parancsnokánál, de nem járt sikerrel. Munkájában Vágovits kizárólag a polgármester reakciójára koncentrált. Így gyakorlatilag mindkét szerző kicsit lezáratlanul hagyta a szobordöntés történetét. Egyik szerző sem szögezte le, milyen más intézkedéseket próbált tenni a város annak érdekében, hogy az eset kivizsgálásra kerüljön. Emellett egyik szerző sem írt a csehszlovák motivációról. Hiszen nem szabad elfelejtenünk, hogy a hadiállapot beállta után történt az eset, Érsekújvárból pedig ezt megelőzően több olyan cselekedet is történhetett, amely a csehszlovák fél szemében provokációnak minősülhetett. Valószínűsíthetjük azt is, hogy a városban állomásozó hadsereg feszült helyzetben volt.

Összességében világosan visszaköszön a művekből, hogy amíg az érsekújvári lakosok ideiglenesnek tekintették az 1918–1919 közötti helyzetet, addig a főleg megüresedett adminisztratív munkahelyek betöltése, illetve a vasút működtetése céljából a városba érkező csehek már a Csehszlovákia részének érezték Érsekújvárt. Ennek a feszült helyzetnek köszönhetően lett tulajdonképpen áldozata az érsekújvári Kossuth-szobor is.

Irodalom

Szakirodalom

- Angyal Béla 2002. *Érdekvédelem és önszerveződés*. Galánta–Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum.
- Bencze Dávid 2020. A csehszlovák állam gondolatától a felvidéki államfordulatig, különös tekintettel Érsekújvárra. *Múltunk*, 2020/4, Budapest. 137–167.
- Bukovszky László–Simon Attila–Szeghy-Gayer Veronika 2020. *Kassától Košicéig. Molnár Miklós-émlékkönyv*. Budapest–Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- Bukovszky László 2005. *Államhatalmi változások a Mátyusföldön 1918–1919-ben és 1938-ban*. Bukovszky László (szerk.): *Mátyusföld II.* Komárom–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum. 123–149.
- Filep Tamás Gusztáv 2010. *Főhatalomváltás Pozsonyban, 1918–1920*. Budapest Kalligram.
- Jászi Oszkár 1982. *A Habsburg Monarchia felbomlása*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Litván György 1978. *Károlyi Mihály levelezése 1905–1920*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Ormos Mária 1983. *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Popély Gyula 2010. *Felvidék 1914–1920*. Budapest, Magyar Napló.

- Popély Gyula 2014. *Felvidék 1918–1928. Az első évtized csehszlovák uralom alatt*. Budapest, Kárpátia Stúdió.
- Ring Éva 2004. *Államnemzet és kultúrnemzet választóján. A modern nemzetek születése Kelet-Közép-Európában*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Romsics Ignác 2020. *A trianoni békeszerződés*. Budapest, Helikon Kiadó.
- Siklós András 1987. *A Habsburg Birodalom felbomlása. 1918 a magyarországi forradalom*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Simon Attila 2010. *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Simon Attila 2019. *Csehszlovákiai diplomáciai iratok a magyar–szlovák államhatár kijelöléséhez (1918–1920)*. Budapest, MTA BTK TTI.
- Strba Sándor 2017. *Érsekújvár II. Érsekújvár, Magánkiadás*.
- Szeghy-Gáyer Veronika 2016. *Felvidékből Szlovenszkó – Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között*; Budapest, Kalligram.
- Szekfű Gyula 1920. *Három nemzedék*. Budapest.
- Zeidler Miklós (szerk.) 2003. *Trianon*. Budapest, Osiris Kiadó.

Levéltári források

ŠA NŽ 444/1919
 ŠA OANZ, NÚ 2136/1919
 ŠA OANZ, NÚ 2136/1919
 ŠA OANZ, NÚ 11665/1919

Sajtóforrások

Az Újság, 1918. december 7. 3
 Az Újság, 1918. december 10. 5
 Az Újság, 1918. december 27. 3
 Friss Újság, 1919. január 3. 1.
 Friss Újság, 1919. január 7. 1.
 Friss Újság, 1919. január 9. 2
 Népszava, 1919. január 9. 3
 Érsekújvár és Vidéke, 1919. január 12. 1.
 Nitrianske noviny. 1919. május 26.

DÁVID BENCZE

SOME ASPECTS OF THE CHANGE OF SOVEREIGNTY FROM THE PEN OF TWO LOCAL HISTORIANS OF NOVÉ ZÁMKY

In my work, I have examined the works of two local historians of Érsekújvár (Slovak: Nové Zámky), Gyula Vágovits and Kázmér Saskó. In addition to presenting the local historians and their works, I examined three local events related to the change of sovereignty between 1918 and 1920. These were the organisation of resistance in Érsekújvár, the occupation of the town and the toppling of the Kossuth statue. I examined not only the way the two authors present these events, but also the extent to which their interpretations correspond to reality, i.e. to what extent their interpretations could be considered plausible on the basis of archival sources. My work will also show how and why the narratives of the works differ, and will correct some local events that have been misinterpreted.